

ופירשו חכמים: סנפיר — ששט בו, קשקשת — קליפות הקבועות בגופו, ומתקפלות בקלות מבלי להשאיר תחתיהם סימן בעור.

ועוד, כל שיש לו אפילו קשקשת אחת במים, בידוע שיש לו סנפיר.

ואפילו אם כאשר מעלין אותו מן המים נושרת קשקשתו, מכל מקום טהור הוא.

והוסיפו חכמים והורו סימני כשרות נוספים הקיימים רק בדגים טהורים. והם:

א. ראש רחב ועגול. ב. הברל בין הראש לזנב. ג. חוט שידרה. ד. יש לו קרביים. ה. בתוכו שלפוחית אויר [על פי רש"י להלן בסוגיא].

איתמר: רב הונא אמר אין הטריית כשרה, אלא **עד שתהא ראש ושדרה** — שניהם — **ניכר** בדג. (652)

רב נחמן אמר: אין צריך ששניהם יהיו ניכרים, אלא **או הראש או השדרה** של הדג

— כל שדג הנקרא **כילבית** [דג קטן טמא המתפתח מעצמו בציר של דגים טהורים], **ואחת או שתי כילביות שוטטות בו**, זהו ציר שיש בו כילבית.

ומקשה הגמרא: **השתא** אחר שהשמיענו התנא שעל ידי **כילבית אחת, אמרת שרי** מותר הציר, אם יש בו **שתי כילביות, מבעיא**, וכי צריך התנא לומר זאת?!

ומתרצת הגמרא: **לא קשיא. כאן, שתי** כלביות, מדובר **בכביות ציר פתוחות**. ולפי שיש לחשוש שמא דג זה נפל לתוכן מבחוץ, ובאמת ציר זה טמא, צריך שיהיה בו לפחות שתי כלביות.

ואילו **כאן**, כאשר די בכלבית אחת, מדובר **בכביות סתומות**. שבהם אין חשש שמא נפל הדג מבחוץ. (651)

כל דג שיש לו סנפיר וקשקשת, התירה התורה את אכילתו. שנאמר [ויקרא יא ט—יב]: "את זה תאכלו מכל אשר במים: כל אשר לו סנפיר וקשקשת במים ובנחלים, אותם תאכלו."

ופירש הראב"ד, שעל ידי ראש ושדרה, אפשר להכיר בהם שהם ממין דג מסוים, שהוא טהור [וענין זה יבואר להלן במהלך הסוגיא].

651. כך פירש רש"י. והקשו התוס': להלן מבואר בגמרא שאם מביא גוי ספינה מלאה חביות ונמצאת כלבית באחת מהן — כולן מותרות. ותולין שהכלביות שהיו בהם הלכו משם. ומשמע שדי בכלבית אחת? ועוד, אם חוששין שהכלבית נפלה מבחוץ, נחשוש כן אף בשניים?

652. בדעת רב הונא ביאר הרמב"ן שישנם דגים טמאים שאף להם יש שדרה. ומשום כך לא די

לכך פירש רבינו אפרים, להיפך. בחביות

הכשר ניכרים, די בכך. (653)

מתיב הקשה רב עוקבא בר חמא ממה ששינינו במשנה [חולין נט א]: **ובדגים**, סימן טהרתן הוא **כל שיש לו סנפיר וקשקשת**. (654) ואילו סימנים אלו של ראש ושררה, אינם בכלל סימני טהרה! (655)

אמר אביי: **כי תניא**, המשנה החיא מדברת, בדגים הנקראים **"בארא"**, ו**"פלמודא"**, דדמו **רישיהו**, שראשיהם דומים לראשים של דגים **טמאים** בכך שמחודדים הם. ולכן נאמר שם שיש לסמוך על סנפיר וקשקשת ולא על צורת הראש והשררה. אולם בשאר דגים, אף הראש והשררה מהוים סימני טהרה.

אמר רב יהודה משמיה בשם דעולא: המחלוקת בין רב הונא לרב נחמן, היא רק בשאלה האם מותר לטבול בצירין של דגים אלו. אבל לאכול בגופן עצמן — דברי הכל אסור, (656) עד שיהא גם ראש וגם שדרה ניכר.

אמר רבי זירא: מריש היה מטבילנא בתחילה הייתי מטביל בצירין אפילו על ידי סימן אחד, או ראש או שדרה. כיון שסבור הייתי שהמחלוקת היא בגופן. אבל בצירין, אף רב הונא מודה מותר.

כיון דשמענא ששמעתי להא דאמר רב יהודה משמיה בשם דעולא, שהמחלוקת היא

באחד מן הסימנים, אלא צריך גם ראש וגם שדרה.

653. שניהם, גם רב נחמן וגם רב הונא סבורים שדג טהור ניכר בראש וגם בשדרה. ונחלקו היכן שיש רק חצי מן הדג, האם ניתן על פי אחד מן הסימנים הנמצאים בחצי מן הדג לסמוך שיש בו כל סימני טהרה, או שצריך שיהיו שני הסימנים בבירור [עפ"י הרמב"ן]

לדעת הראב"ד [הובא לעיל וכן ביאר הרא"ה בדרך זו], סימנים אלו אינם סימני טהרה אלא היכר על מין הדג טהור על פי סימני סנפיר וקשקשת. והמחלוקת היא האם על פי אחד מן הסימנים, אפשר לסמוך שאכן הדג הוא מהמין הטהור.

654. אף שיכול היה להקשות מן הפסוק עצמו, מכל מקום, אפשר שבפסוק נכתבו רק חלק מסימני הטהרה, וחלקם שייך. וכמו ששייר סימני בהמה וחיה [רמב"ן]

655. כך פירש רש"י. ומשמע, שהקושיא היא הן על רב נחמן והן על רב הונא.

וראה בתוס' שפירשו, שמשדרה לבד, לא הקשו על רב נחמן. אף שאין לדג טמא שדרה כלל. משום שאפשר לומר שלא מנה התנא שם, אלא סימנים הנמצאים מחוץ לגופו של הדג כגון סנפיר וקשקשת. אף סימנים שבתוך גופו כגון אלו, לא נמנו שם.

656. הקשו התוס': הרי אף צירין אסור מדאורייתא כמבואר בחולין קיב ב. ואם כן מה החילוק בין צירין לגופן?

ותירץ: אכן איסור צירין הוא דאורייתא. אך כמו כן, בטל הוא ברוב. ואילו גופן, אינו בטל ברוב, שהרי "בריה" הוא, שאפילו באלף אינה בטלה.

אך הרא"ש כאן יישב, שאכן ציר דגים טמאים איסורו הוא רק מדרבנן. וחלוק ציר דגים מציר שרצים. והדרשא שממנה למיידים איסור ציר, נאמרה בציר של שרצים בלבד ולא בציר של דגים.

ומתרצת הגמרא: **מהו דתימא**, שמא היית אומר, **ניחוש דלמא אתרמי**, נחשוש שמא נודמן כך במקרה שנצטרפו כל החתיכות לצורת דג אחד, אך באמת מדגים אחרים הם,

קא משמע לן שאין חוששין לכך, אלא תולין שכל החתיכות, דג אחד הם.

ההוא ארבא דצחנתא, ספינה של דגים קצוצים, **דאתי שבאה למקום הנקרא סיכרא**. **נפק יצא רב הונא בר חיננא**, וחזא וראה **ביה קלפי קשקשים**, ושרייה והתירה.

אמר ליה רבא לרב הונא בר חיננא: **ומי איבא דשרי כהאי גונא באתרא דשכיחי קלפי?** האם יש מי שמתיר באופן זה שמצויים שם הרבה קשקשים? והרי יתכן שנשארו הקשקשים מדגים טהורים שהיו בספינה זו, ואילו דגים אלו — טמאים הם!?

נפק שיפורי דרבא, **ואסיר!** יצאו הכרוזים, תוקעי השופרות, מטעם רבא, להודיע שרבא אסר.

ומאיך, יצאו **שיפורי**, הכרוזים תוקעי השופרות **דרב הונא בר חיננא**, ושרי, והתירו בשמו. (658)

אמר רבי ירמיה מדפתי: לדידי, לי עצמי **אמר לי רב פפי, כי שרא**, כאשר התיר רב **הונא בר חיננא** את הדגים הללו על פי הקשקשים שנמצאו בהם, התיר רק **בצירן**.

בשאלה אם מותר לטבל בצירן, אבל לאכול **בגופן** עצמן, **דברי הכל אסור עד שיהא ראש ושדרה ניכר** — מאז, **בצירן נמי לא מטבילנא**. גם כן איני מטבל. לפי שסבור אני כרב הונא.

אמר רב פפא: הלכתא, הלכה היא, שאין להתיר טרית טרופה של גוים, אלא **עד שיהא ראש ושדרה ניכר של כל אחת ואחת מן הדגים**.

מיתיבי ממה ששינונו בתוספתא: (657) **חתיכות דגים של גוים שיש בהן סימן, בין אם הסימן ככולן ובין במקצתן, ואפילו באחד ממאה שבהן — כולן מותרות!**

וכן היה **מעשה בעובד כוכבים אחד שהביא גרב כלי גדול של חתיכות, ונמצא סימן באחת מהן, והתיר רבן שמעון בן גמליאל את הגרב כולו, על פי אותה חתיכה!**

ואם כן, מוכח דלא כהלכתא, אלא די אפילו בסימן ברג אחד, על מנת להתיר את כולן!?

ומתרצת הגמרא: **תרגמה, העמיד רב פפא**, שכאן מדובר במקרה **כשחתיכות שוות**. כלומר, כאשר מחברין אותם יחד, ניכר שמדג אחד נחתכו כולן.

אך מקשה הגמרא: **אי הכי**, אם אכן מדובר שכל חתיכות הדג שוות ודג אחד הן, **מאי למימרא**, מה חידוש יש בכך? והרי ודאי שבאופן זה כשר?

657. עבודה זרה ד' י"א.

התיר רב הונא בר חיננא, ולאחריו אסר רבא, שהרי דבר שאסר חכם, אין חברו רשאי להתיר

[רמב"ן]

658. סדר הדברים בהכרח היה הפוך. שקודם

אבל בגופן לא התיר.

אמר רב אשי לדידי אמר לי רב פפא, כי שרא כאשר התיר רב הונא בר חיננא את הדגים הללו על פי הקשקשים, אפילו בגופן התיר.

ואנא, לא מיסר אסרינא, ואני איני יכול לאוסרם משום דקאמר לי רב פפא, שהתיר רב הונא אפילו את אכילת גופם.

ומאידך, ולא מישרא שרינא. אין אני מתיר, דהא, שהרי אמר (לי) (659) רב יהודה משמיה דעולא, כאשר אין הסימנים ברורים ומוחלטין בכל אחד ואחד מן הדגים, יש מחלוקת בשאלה האם מותר לטבל בצירן. אבל לאכול בגופן — דברי הכל אסור, אלא עד שיהא ראש ושדרה ניכר של כל אחד ואחד מן הדגים.

יתיב ישב רב חיננא בר אידי קמיה לפני דרב אדא בר אהבה, ויתיב וישב וקאמר:

עובד כוכבים שהביא עריבה (660) ספינה קטנה מלאה חביות של ציר דגים, (661) ונמצאת כילבית [דג קטן טמא, הגדל בציר דגים טהורים] באחת מהן —

אם היו כל החביות פתוחות — כולן מותרות. כי תולין שבכולן היו כילביות כמו

בזו, אלא כיון שהחבית היתה פתוחה, הלכו הכלביות משם.

אבל, אם היו השאר סתומות — היא, הפתוחה, מותרת, וכולן כל השאר — אסורות. כיון שלא נמצאה בהם הכלבית, ומוכח שמעולם לא היתה בהם.

אמר ליה רב אדא בר אהבה: מנא לך הא, מנין לך דין זה?

השיב לו: מתלתא קראי, משלשה חכמים גדולים שמייע לי, שמעתי דבר זה, וראוי לסמוך עליהם כאילו נכתב הדבר בתורה!

מרב, ושמואל, ורבי יוחנן.

אמר רב ברונא אמר רב: קירבי [מעיים של] דגים, ועוברן, ביצייהם, אין נקחין אלא מן המומחה, שיודע להבחין בין מיני הדגים. (662)

רמי הקשה ליה עולא לרבי דוסתאי דמן ממקום הנקרא 'בירי':

מדקאמר, ממה שאמר רב, קירבי דגים ועוברן אין נקחין אלא מן המומחה, מכלל זה אתה למד, דדג טמא אית ליה יש לו עובר [ביצים]. ולשם כך צריך המומחה להבחין בין ביצי דג טמא לטהור.

דג המתפתח מעצמו בציר של דגים. ועוד מוכח כן בתוס' לעיל ד"ה כאן בפתוחות, שהקשה מכאן על דברי רש"י שבחביות פתוחות צריך שיהיו לכל הפחות ב' כילביות.

662. כך למד הרמב"ן מדברי רש"י לקמן מ ב ד"ה אין.

והרמב"ן עצמו וכן שאר ראשונים פירשו,

659. יש שלא גרסו תיבת "לי", שהרי רב אשי נולד, ביום שמת בו רב יהודה.

660. צריך לגרוס "אריבא" שהיא ספינה [מהר"ג לפישין]

661. יש להעמיד שמדובר בחביות ציר ולא בחביות דגים. משום שלדעת רש"י כלבית זהו

ורמינהי, וקשה סתירה לכך, שהרי שנינו (663) — דג טמא משריין את הדג עצמו ממעי אמו, ואינו נבקע מביצה. ואילו דג טהור, מטיל ביצים.

ומוכח שלדג טמא אין ביצים!?

השיב לו: סמי מחוק מכאן "עוברין", ושנה כך: קרבי דגים אינם ניקחים מן הגוים.

אמר ליה רבי זירא: לא תיסמוי, אין צורך למחוק ביצים. אלא אכן תרוייהו, שניהם, גם דגים טמאים, בכלל מטילי ביצים נינהו.

אלא זה, דג טהור, משריין מבחויין, לאחר שיצאה הביצה ממעי האם בוקע הדג מעצמו, ואילו זה, דג טמא, משריין בוקע מן הביצה בעודו מבפנים במעי אמו. ולכן צריך את המומחה להבחין בין ביצת דג טמא לטהור.

שואלת הגמרא: למה לי מומחה, על מנת לבדוק אם הביצים מדג טמא או טהור, לבדוק בסיימנין של הביצה? (664)

שהרי כך שנינו בברייתא, דתניא — כסימני ביצים של עוף טהור, כך סימני דגים.

וכי סימני ביצים הם כסימני דגים, סלקא דעתך, עולה על דעתך לומר!?! והרי סימני

דגים, סנפיר וקשקשת כתיב בהו. ומה השייכות בין סימני ביצים לסימני דגים? אלא, כסימני ביצים, כך הם סימני עוברי ביצי דגים.

ואלו הן סימני ביצים:

א. כל שכודרת (665) — נמשכת. כלומר, צידה האחד רחב, והולך ונהיה צר עד הקצה השני.

ועגולגלת אינה שטוחה מצדיה, אלא מעוגלת.

וראשה אחד כד רחב, כתחתית הכד שהיא רחבה, ואילו בגובה נעשה הכד צר, וראשה אחד חד —

זהו סימן ביצה טהורה.

ואם שני ראשיה הדין, ו[אן] שני ראשיה כדין רחבים — טמאה.

ב. אם החלמון [הצהוב] מבחויין, והחלבון [הלבן] מבפנים, בתוך החלמון — טמאה. אך אם החלבון מבחויין, וחלמון מבפנים — טהור.

ג. אם החלבון והחלמון מעורבין זה בזה, זו היא ביצת חשרין, כגון צב ולטאה, שמטילי ביצים הם. (666)

ביצים טהורים הדומים מאוד לטמאים. ולכן אין לסמוך על הסימנים. אך לענין ביצי דגים — סימן מובהק הוא [תוס' רי"ד]

665. התוס' בחולין סד א הביאו שגירסת רש"י כאן "כודרת". והיינו, עגול כעין כד.

666. מעבר לכך שאטורה הביצה באכילה, נפקא

שהמומחה היינו כדלעיל לט ב שמוחוק למכור רק דברים כשרים, ואינו קונה אותם מן הגוי.

663. בכורות ז ב.

664. לענין ביצי עוף, לא סומכים על הסימנים. כמבואר בחולין ג ב, עד שיאמר הגוי שביצים אלו, של עוף פלוני טהור הם. כיון שיש מיני

כד מצידו האחד, וחד מצידו האחר?

משיבה הגמרא: סימן זה משכחת לה, זה נמצא בשילפוחא בשלפוחית הדג. וניתן להבחין בה אם של דג טמא או טהור היא.

נתבאר לעיל שכאשר נימוחו הביצים במעי אמן, צריך מומחה להבחין אם של דג טהור הם או של טמא.

שואלת על כך הגמרא: אם אין שם מומחה, מאי, על פי מה יכשירו הביצים?

אמר רב יהודה: כיון דאמר אני מלחתים, וראיתי שדגים טהורים הם ומהם הוצאתי קרביים אלו — מותרין. (668)

רב נחמן אמר: אינו נאמן אלא עד שיאמר ויראה כי אלו דגים [ויראה הישראל שטהורין הם] — ואלו קרביהן. אבל אם רק אומר 'אני מלחתים' — אינו נאמן, שמה אינו בקי בהן.

אורי הורה ליה רב יהודה לאדא דיילא

וכיון שסימנים אלו כל כך ברורים, מדוע צריך מומחה על מנת שיבחין בין ביצי דג טמא לטהור?

אמר רבא: כשנימוחו הביצים במעי אמן, (667) ושוב אין סימניהם ניכרים. אז צריך הבחנת מומחה.

ודנה הגמרא: ולדברי רבי דוסתאי דמן בירי, דאמר סמי מחוק מכאן עוברין, ואפשר לקחת ביצי דג מן הגוי, כיון שדג טמא משריץ ואין לו ביצים, תיקשי,

והתניא, כסימני ביצים של עוף טהור, כך סימני עוברי ביצי דגים. ומוכח שאף לדג טמא יש ביצים?

ומתרצת הגמרא: לאו תרוצי מתרצת לה, וכי אינך מתרץ את הברייתא? הרי יש לומר כך: כסימני ביצים, כך סימני קרבי דגים. ואכן לדג טמא, אין ביצים.

ודנה הגמרא: והיכי משכחת היכן מציינו כסימני קרבי דגים שיהא בהם סימנים אלו,

בו הסימן, ומעיד על כך המוכר שבאו קרביים אלו מדג פלוני שטהור הוא, אפשר לקנות אף שלא מן המומחה. וראה בתוס' שכך היא המסקנא שסימנים לאו דאורייתא.

668. כך פירש רש"י. והדבר תמוה, הרי בשאלת הגמרא כשאין שם מומחה מאי, ביאר שהשאלה היא על ביצים ולא על קרביים?

אכן בתוס' רי"ד פירש ששאלת הגמרא היא על קרבי הדגים ולא על הביצים. לפי שאת הקרביים, אי אפשר להכיר על פי סימנים. שלא נאמרו בהם סימנים אלא רק בביצים. וכן מוכח מהמשך דברי הגמרא "אלו דגים ואלו קרביהם".

מינה להיכן שהחלה להירקם וניקבה. אזי מטמאה היא במגע טומאת שרץ! [רש"י].

667. מתירוצו של רבא, הוכיח ר"ת שסימני ביצי דגים דאורייתא. ומשמע כן לפי שלא תירץ דסימני דגים דרבנן [ולפי זה יש להתיר מיני דגים שאין להם קשקשת, ואין ידוע אם מעולם לא היה להם, או שנשרו כבר].

ודחו זאת התוס', דיתכן שאכן סימנים לאו דאורייתא. והטעם שלא תירצו כן בגמרא, הוא משום שאם כן יקשה על דברי הגמרא להלן שאין ניקחין אלא מן המומחה. שמשמע מכך שאין היתר לקנות שלא מן המומחה. והרי אין זה נכון, שהרי אילו לא נימוח הדג לגמרי, וניכר